

P 6: Rybníkářství

První zprávy o zakládání rybníku jsou z roku 1115. Rybníky se u nás stavěly od velké kolonizace ve 13. století. V chovu ryb představovala naše země již od této doby velmoc a český kapr patřil tenkrát mezi exportní priority. Za Karla IV. bylo podporováno rybníkářství a lepší hospodaření s vodou i z královských prostředků. Pravá konjunktura se dostavila ve století 15. a 16. Šlechta při hledání peněz brzy postřehla, že přes poměrně vysoké investice poskytovalo rybníkářství rychlou návratnost investovaných peněz. Chov se zdokonaluje tím, že ryba je vysazována podle stáří do různých rybníků a zdokonalila se i stavba rybníků. Většina rybníků v jižních Čechách byla postavena v 15. a 16. století za vlády Rožmberků.

Průkopníkem rybníkářství v Čechách byl především Vilém z Pernštejna (1435–1521), který nechal na Pardubicku vybudovat první rybníční soustavu, napájenou třicetikilometrovou sítí náhonů. Na jihočeském panství Rožmberků se přibližně v téže době rybníkářství věnoval Josef Štěpán Netolický (†1538). Tento „fišmistr“ položil základ rozlehlé rybníční soustavě (Velký Tisý, Horusický, Opatovický aj.), jejichž osou se stala 48 km dlouhá Zlatá stoka, vlastně uměle vytvořená řeka, napájející nové rybníky vodou z Lužnice. Jihočeský vladyka Mikuláš Ruthard z Malešova působil na panstvích pánů Krajířů a pánů z Hradce v oblasti kolem Chlumu u Třeboně.

O teoretické vzdělání v rybníkářství se v té době zasloužil Jan Skála Dubravia (1486–1553), teolog, později olomoucký biskup. Jeho latinská kniha o rybnících (1547) nebyla jedinečná jen ve své době, ale v mnohém neztratila platnost dosud.

Jedinečným stavitelem rybníků byl Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan (1535–1604), zvaný též jako Rybníkař Kuba. Krčín byl tvrdý k sobě a pověstně tvrdý k podřízeným tak, že tehdejší kronikář o něm poznamenal: ten člověk „nerudný a mračný jen na rybníky laskav byl“. Dověřil dílo předků. Ve zlatém věku rybníkářství, v době působení Krčina, bylo u nás rybníků čtyřikrát více než dnes. Jen v Čechách bylo na 78 000 rybníků o celkové rozloze 1 200 km². Krčín vstoupil ve 26 letech do služeb Viléma z Rožmberka a záhy v roce 1569 ve 34 letech byl jmenován regentem všech rožmberských panství. Vedle rybníkářství se věnoval budování nových dvorů, mlýnů, ovčínů, cest, vysoušení mokřin podle zásady „Starými příjmy nehýbej, nové hledej“. Geniální organizátor Krčín byl i výtečným geometrem, „měřičkou“, jak se tehdy říkalo. Vedle jiných rybníků v jižních Čechách vynikla stavba dvou rybníků. Byl to rybník Svět (Krčín říkal Nevděk), odvážné dílo u Třeboně, výškově situované dokonce nad městem, a druhý rybník Rožmberk „jihočeské moře“, který se stal největším rybníkem ve střední Evropě. V souvislosti s touto stavbou muselo být zřízeno 15 km dlouhé umělé koryto nazvané jako Nová řeka. Na obřím rybníku o tehdejší rozloze 1060 ha v letech 1584–1590 pracovaly desítky poddanských vesnic. Krčín stavěl podstatně mohutnější hráze, více kónické, a zesílené u paty, aby zabránil ničujícím průsakům. Jeho rybníky, na rozdíl od dřívějších stavitelů, měly jediný nedostatek, a sice ten, že byly příliš hluboké. V méně prosluněné a okysličené vodě se rybám nedařilo tak dobře jako v mělkých rybnících Štěpánka Netolického.

Na začátku 19. století se mnoho rybníků trvale vypouští a mění se v pole.

Rozhodující význam pro rozvoj rybníkářství měl Josef Šusta (1853–1914). Jeho kniha „Výživa kapra a jeho družiny rybníčné“ se stala dokonce světovou učebnicí rybářství. Na Třeboňsku se o rozvoj rybníkářství zasloužil rod Horáků. S první pozemkovou reformou v r. 1919 přešla většina rybníků do vlastnictví

INFORMAČNÍ PŘÍLOHA P 6: Rybníkářství

Československého státu. Bylo založeno rybářské výzkumnictví. Staleté rybníční hospodářství dostalo před 50. lety rybářskou školu ve Vodňanech. V následných letech pod vedením MUDr. Václava Dyka začínají vycházet učebnice a encyklopedie o rybářství.

V roce 1992 nastává změna ve vlastnictví vytvořením akciových společností bez účasti státu. Největším podnikem nejen v ČR a i v Evropě se stává Rybníkářství Třeboň a. s. Společnost hospodaří na 6876 ha rybníků s roční produkcí ryb 2500–2700 tun. Z toho je 95 % kapra a 5 % vedlejších druhů ryb. Z celé produkce bylo v posledních letech exportováno kolem 80 %. Největší rybník je Rožmberk s vodní plochou 589 ha a je i největším rybníkem ve střední Evropě vůbec.

Dalšími středisky rybníkářství v jižních Čechách jsou následující rybníkářství:

- Hluboká n. Vltavou s největším a nejstarším rybníkem ze 14. století Bezdrevem o výměře 497 ha.
- Blatná obhospodařuje další jihočeskou rybníční oblast. Největší rybník o výměře 108 ha je rybník Labuť.
- Nové Hradky, rybníční oblast při rakouské hranici v málo známém koutu jižních Čech s nejzajímavějším rybníkem Žár. O něm jsou záznamy již z r. 1221, kdy ho král Přemysl Otakar II. daroval klášteru ve Světlé (dnešní Zwettl v Dolním Rakousku).
- Jindřichův Hradec, kde počátky rybníkářství se datují již z doby Karla IV. Největší rozkvět ve výstavbě rybníků spadá podobně jako na Třeboňsku do 16. století, kdy i zde působil známý Jakub Krčín z Jelčan. Největším a nejstarším rybníkem je rybník Holná o výměře 240 ha.
- Vodňany, které obhospodařují rybníky v blízkosti Písku. Vodňanské rybníky byly a jsou dodnes majetkem města. Největší rybník je Dřemlín o rozloze 75 ha z roku 1528. Rybníkářská škola má několik školních rybníků, z nichž nejznámější je přírodní rezervace Řežabinec.

Vedle chovu ryb umožňují rybářské podniky sportovní chytání ryb na rybnících. Zabývají se i chovem kachen a drůbeže. Vlastní i myslivecké honitby, na kterých je prováděn odstřel divokých kachen.

U nás v rybnících je hlavní chovnou rybou kapr, k němuž se přisazuje často vedlejší ryba nedravá (lín, maréna, cejn) a dravá (štika, candát, okounek, sumec). Do větších rybníků jako potrava pro dravé ryby se přisazují ryby plevelné (perlín). Kapr je u nás chován ve čtyřech odrůdách: kapr šupinatý, lysí (se šupinami nestejně velikými a nepravidelně rozptýlenými), řádkový (lysí kapr se šupinami v jedné nebo dvojité řadě) a hladký (je téměř holý). Do horších životních podmínek se hodí kapr šupinatý. Dále jsou kapři děleni na vysokohřbeté a širokohřbeté. Podle chovných oblastí vzniklo u nás několik typů kapra: třeboňský, hlubocký, lnářský modrák aj. Pro spotřebitele je rozhodující chuť kapřího masa. Ta se mění od rybníku k rybníku podle dna. Ze zabahněných rybníků je maso tmavší, těžší a plné chuti, je cítit syrobovou vodou a rašelinou. Z písčitého dna je maso jemnější a světlejší.

Podle původu vody dělíme rybníky na:

- Rybníky nebeské jsou napájeny vodou dešťovou a sněhovou z okolních pozemků. Jakost napájecí vody, která je závislá na složení půdy a kultuře pozemků

INFORMAČNÍ PŘÍLOHA P 6: Rybníkářství

ovlivňuje úrodnost nebeských rybníků a množství hnojení. Nevýhodou těchto rybníků je, že jsou závislé na počasí.

- Rybníky pramenité jsou napájeny vodou pramenitou, která vyvěrá nad rybníkem nebo přímo v rybníku. Jsou zpravidla dosti hluboké a chladné, a tak vhodné spíše pro chov pstruhů. Pramenitá voda bývá chudá kyslíkem a obsahuje někdy škodlivé látky.
- Rybníky říční a potoční. Jsou napájeny vodou říční nebo potoční, někdy i značně dlouhými náhony a strouhami. Pro chov ryb se hodí velmi dobře. Jejich předností je jistota napouštění vodou v kterékoliv roční době a možnost manipulace s vodou podle potřeb. Většinou je zajištěn přítok přiměřeně teplé, kyslíkaté vody s dostatkem rostlinných živin a zúrodňujících náplav. Lze je zúrodňovat hnojením. Hodí se pro chov hlavních i vedlejších ryb různého stáří. Tyto rybníky tvoří často celou soustavu napájenou společným přítokem postupně z jednoho do druhého.

Rozhodující pro úspěšný chov ryb je hloubka rybníků. Mělké rybníky jsou zpravidla úrodnější, lépe se prohřívají a není velká potřeba strojených hnojiv. Nevýhodou je kolísání vody. Důležitý je i obvod rybníka. Čím je rybník členitější, tím je zpravidla úrodnější, neboť má hojnost výhřevných úrodných mělčin.

Chov kaprů je náročná práce od výtěru, slovení matek, lovení plůdku, vysazování váčkového plůdku, odchov kapří násady, péče o dostatek potravy pro rybu, přísun kyslíku v zamrzlých rybnících až po lovení rybníků.

Den lovení rybníků býval v Písku svátkem, když město vlastnilo na 69 rybníků. Na výlov byly zvány všechny vrstvy obyvatel. Dnes slavnostnější výlov bývá zřídka. Výlov se zábavou a čapíky se začíná tradičně udržovat v Putimi na Podkostelním rybníku.

Při výlovu se na rybníku jako první objeví strojič. Jeho úkolem je vypustit vodu, to znamená stahovat vodu, aby ryba sešla z místa, kde se paství, nepoplašená až k lovišti. Těsně před výlovem dojde fišparta. Složí vše potřebné pro výlov na kádišti. Rybáři říkají kádiště a o rybách mluví jen v jednotném čísle. Samotný výlov začíná shánkou. Ryba se shání úderem bidla „bacítka“ o hladinu do loviště. Baštýři na lodici vyvezou na místo zátahu nevod – obrovskou síť se závažím a s plováky. Nadouvající se nevod vlečou lovištěm hajní a pěšáci za silná lana, kterým jinak neřeknou než provázky a přitahují jej ke kádišti. Při tažení se opírají o dno holí, které jinak neřeknou než klika. Když je nevod dovlečený do středu loviště musí se ryba zdvihnout v nevodu ode dna, aby se jí nezašlemaovaly žábry a nelekla. Když je nevod přitažený ke kádišti nastává vydávání. Dnes se ryba z nevodu vybírá mechanickým keserem, nikoliv ručně do řešátek. I třídička je mechanická. Podle starého rybářského počítání se ryba počítá do páru až do „pěticecíma“ což je padesát ryb. Ryba se od rybníka odváží v kovových bednách s kyslíkovou bublinou. Pokud se rybník sloví, vydá fišmistr poslední povel: Hoří!. To je povel pro místní lidi „čapíky“, že mohou volně uvázlou rybu v bahně lovit. Je to pěkná podívaná na břehu. Horší pro rybáře, když se musí brodit vodou, bahnem a někdy i prorážet led a rukama pracovat v ledově studené vodě.

Doporučujeme navštívit Prácheňské muzeum s expozicí „rybářství“ a muzeum lesnictví, myslivosti a rybářství Ohrada na Hluboké. Výlov rybníků a krajina s rybníky jsou velmi vděčné prostředí pro fotografy a malíře. Jedním z nejdůvěrnějších malířů je Václav Štětka, kterého všichni rybáři počítají mezi své.

Připravil: Ing. Václav Kopřiva